

Засоби масової комунікації в системі предикторів аутоагресивної суїцидальної поведінки підлітків

Тетяна Масловська

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Ольга Васильченко

доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ORCID: 0000-0002-2502-8072

Об'єкт дослідження-девіантна поведінка підлітків.

Предмет дослідження-вплив засобів масової комунікації на аутоагресивну суїцидальну поведінку особистості підлітка.

Мета дослідження: теоретично, методологічно обґрунтувати та емпірично дослідити вплив засобів масової комунікації на аутоагресивну, суїцидальну поведінку підлітків через виявлення небезпечних джерел масової комунікації та шляхом окреслення ефективних методів та прийомів попередження аутоагресивної суїцидальної поведінки підлітків, а також шляхом розробки рекомендацій щодо безпечного перебування в Інтернеті та зменшення негативного впливу засобів масової комунікації на психоемоційну сферу підлітків.

Мета дослідження полягає у розв'язанні наступних **завдань:**

- здійснення теоретико-методологічного аналізу проблеми засоби масової комунікації в системі предикторів аутоагресивної та суїцидальної поведінки у підлітково-юнацькому віці;
- визначення понять, що впливають на формування свідомості підлітка-засобів, типів, факторів, ефектів масової комунікації та стереотипізації;
- організація і проведення емпіричних досліджень рівня схильності до суїцидальної поведінки, стану депресивності осіб підлітково-юнацького віку, визначення рівня залежності (впливу) засобів масової комунікації на підлітків;
- розробку рекомендацій щодо визначення суїцидальних схильностей, попередження аутоагресивних суїцидальних намірів серед неповнолітніх і молоді в контексті впливу на них засобів масової комунікації, розробку програми забезпечення безпечного перебування підлітків в Інтернеті через вивчення суспільної думки-батьків, педагогів, психологів, фахівців різних галузей, а також представлення основних принципів профілактичної роботи щодо запобігання суїцидальних спроб у підлітків.

Для емпіричного дослідження було застосовано психодіагностичні методики:

- методику визначення схильності до суїцидальної поведінки тривожності М.Горської для визначення проявів аутоагресивної суїцидальної поведінки підлітків та юнаків з визначенням рівнів: тривожності, фрустрації, агресивності та регідності;
- концепцію опитування з побудовою шкали Бека для визначення рівня депресії підлітків;

- анкетування для визначення рівня впливу засобів масової комунікації на свідомість дітей та підлітків та вивчення рівня їх обізнаності щодо безпечного користування Інтернетом;

- опитувальник для визначення можливості контролю і захисту дітей та підлітків від негативного впливу засобів масової комунікації.

Результатом дипломного дослідження стала розробка програмних рекомендацій щодо організації безпечного перебування дітей та підлітків в Інтернеті, зменшення його негативного впливу, виокремлення небезпечного контенту та мінімізування Інтернет-залежності з метою попередження проявів аутоагресивної суїцидальної поведінки.

Чи часто ми сьогодні можемо бачити дітей і батьків, які весело крокують поруч і гаряче щось обговорюють? Чи можна сьогодні взагалі побачити підлітків, скажімо, на перерві у школі, без телефонів, без планшетів у руках, не зануреними в них з головою? Чи можна сьогодні просто увімкнути телевізор чи зайти в Інтернет і не наткнутися на жахливі подробиці чергової страшної події?

На жаль, на усі ці запитання буде відповідь-ні!

Сумна статистика кількості підлітково-юнацьких суїцидів щороку збільшується, в той же час збільшуються і можливості для поглинання ними інформації, для швидкісного комунікування у віртуальному світі. Відтак, вимальовується пряма залежність між впливом засобів масової комунікації і формуванням психо-емоційного стану підлітків, особливо, в контексті того, що особистості цієї вікової категорії, не маючи власного досвіду, сприймають норми поведінки, стереотипи, етичні та естетичні правила, пропоновані засобами масової інформації, як єдино правильний, єдино можливий рекомендований спосіб до життя у соціумі. Саме тому, дослідження теми впливу засобів масової комунікації, як основного предиктора формування девіантної поведінки підлітків стали методологічною основою профілактики, визначення, діагностування та подолання аутоагресивної суїцидальної поведінки підліткової особистості.

Психолог О. Є. Блінова, до факторів ризику скоєння суїциду відносить: демографічні, психопатологічні, психологічні, біологічні, психічні і фактори невизначеної етіології та виокремлює також загальні причини суїцидальної поведінки особистості [2]. Серед них: переживання образи, самотність, відчуженість, неможливість бути зрозумілим іншими, почуття провини, сором, незадоволення собою, страх ганьби, глузування, приниження, страх покарання, небажання вибачитися, почуття помсти, протесту; злість, загроза, вимагання, бажання привернути увагу, викликати співчуття, уникнути неприємних наслідків, відійти від важкої ситуації, співчуття або наслідування друзям, героям книжок, фільмів («ефект Вертера»), що пов'язане з певною закономірністю-частота самогубств залежить від кількості показу самогубств по телевізору.

Науковці С. Стерденко, О. Голубєва стверджують, що найбільше впливу підлягають саме діти і підлітки, яких приваблює широкий обсяг, яскравість, доступність, легкість отримання, різнобічність Інтернет-інформації. Цікавість, що спонукає підлітка зайти в Інтернет перший раз дуже швидко переростає у

залежність [8]. Це дозволяє говорити про Інтернет, як про потужний засіб масової комунікації, який володіє найбільшим медіа-простором у сучасному житті суспільства, має найсильніший, найсуттєвіший вплив на свідомість кожного індивіда, особливо, підлітка.

За переконанням Б. Грушина засоби масової комунікації, визначаючи свою значимість у суспільстві, заявляючи про власну ефективність, вираховують ефективність свого впливу, навіювання, наслідування, обчислюють ефективність маніпуляцій і окреслюють отримані ефекти від своєї діяльності-гуртування, довіри, ореолу, самодостатності, праймінгу, підміни цінностей, культивуації, заколисування, переконання [4].

Ще одним мас-медійним ефектом є стереотипізація-тобто, формування засобами масової комунікації негативного ставлення (дискримінації) до суспільного явища, цінностей: гендерна, вікова, расова, релігійна, професійна [6].

Серйозною проблемою небезпечного впливу засобів масової комунікації на формування у підлітків аутоагресивної суїцидальної поведінки, за свідченням правоохоронців та науковців Харківського національного університету є діяльність так званих «груп смерті», «доброзичливі» адміністратори яких, використовуючи спеціальні методики і стратегії затагують неповнолітнього до вчинення суїциду, при чому, вказані маніпулятивні дії проводять у формі завдань до квестів, ігор, підводячи учасника до неминучого самогубства, як до цікавого призу, достойного виграшу. Відмова від виконання завдання неможлива, натомість її учаснику надходять погрозливі повідомлення, на кшталт: «якщо не продовжиш гру, помреш ти і твоя сім'я» [7].

Не менш важливо окреслити коло цих питань і в контексті виокремлення із репортажів, фільмів та серіалів, різних телепрограм, так званих «технологій» здійснення поганих вчинків, демонстрації способів вживання заборонених речовин. Підлітки дивляться програму, яка, наче і несе морально-емоційне навантаження, покликана критикувати погані явища і навчити глядачів добру та справедливості. Насправді ж, через використання ефіру, засоби масової інформації відверто демонструють покрокові інструкції того, чого робити не можна. Підліток, так чи інакше потрапляє під їхній негативний вплив і внаслідок невідфільтрованої інформації отримують психо-емоційні травми і мають проблеми з аутоагресивною та суїцидальною поведінкою.

Тому в контексті пропонованої теми важливо тримати на контролі-обстежувати, діагностувати, попереджувати аутоагресивну суїцидальну поведінку підлітків через застосування методологічних досліджень. Наприклад, методику визначення суїцидальної поведінки М. Горської, визначення рівня депресії за шкалою А. Бека [1].

Для визначення рівня впливу засобів масової комунікації на підліткову свідомість, виявлення ступеню обізнаності підлітка щодо безпечного користування Інтернетом, для окреслення програми рекомендованих профілактичних, попереджувальних заходів щодо організації контролю і захисту підлітків від негативного впливу Інтернетом, можна застосувати методологічні

дослідження-анкетування та опитування, які варто проводити, як з підлітковою, так і з дорослою аудиторією-батьками, викладачами, фахівцями різних галузей.

Жити в суспільстві і бути поза суспільством неможливо, як неможливо жити в добу надсучасних інформаційно-цифрових технологій і бути незалежним від них. Втім, попереджений, означає-озброєний. Тому актуальність окресленої теми дає можливість, як підлітково-юнацькій, так і дорослій аудиторії, усвідомлювати ступінь небезпеки і знати як її мінімізувати чи знівелювати.

Ключові слова: засоби масової комунікації; підлітки; аутоагресивна суїцидальна поведінка; ефекти мас-медіа; стереотипізація; групи смерті; профілактика.

Список використаних джерел

1. Бек А., Раш А., Шо Б., Эмери Г. *Когнитивная терапия депрессии*. М., 2001. 295 с.
2. Блінова О. Є *Психологічні фактори суїцидальної поведінки у підлітковому віці. Актуальні проблеми суїцидології: зб. наук. праць. Частина 1*. Київ, 2002. С. 31-32.
3. Васильченко О. М. *Стереотип як основа дискримінаційних проявів ейджизму, сексизму та лукізму. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей II Міжнародної конференції (Київ, 20 листопада 2020 р.)*. К.: Університет «КРОК», 2020. С. 111-112. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE2020/paper/view/182>
4. Грушин Б. А. *Эффективность массовой информации и пропаганды: понятия и проблемы измерения*. М.: Знания, 1979. 64 с.
5. Ісаєва Т. М., Васильченко О. М. *Аутоагресивна поведінка особистості. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей II Міжнародної конференції (Київ, 20 листопада 2020 р.)*. К.: Університет «КРОК», 2020. С. 36-37. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE2020/paper/view/211>
6. Лавлінський Р. *Механізми формування соціальних стереотипів у суспільстві засобами мас-медіа. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філософія, 2010. № 7. С. 164-176.*
7. *Небезпечні квести для дітей: профілактика залучення. Методичні рекомендації*. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2017. 76 с.
8. Стерденко С., Голубєва О. *У пошуках форм розвитку медіа-культури молоді. Соціальний педагог, 2009. №10. С. 34-47.*